

УДК 378.4:101.9

О. Є. Сакало

кандидат історичних наук,
доцент кафедри політекономії

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ: ЗА ПОГЛЯДАМИ ХОСЕ ОРТЕГИ-І-ГАССЕТА

Упродовж останнього часу система вищої освіти України переживає складний і масштабний процес реформування, зумовлений обраним європейським вектором розвитку нашого суспільства та необхідністю всебічної інтеграції вітчизняної вищої школи до світового науково-освітнього простору. Українська вища освіта як базовий соціальний інститут суспільства повинна належним чином реагувати на його запити й загалом відповідати світовим тенденціям і уявленням про місце, роль і функції вищої освіти в сучасному світі.

Центральне місце в системі вищої освіти посідає університет, який є соціокультурним освітнім і науковим центром, що продукує нові знання, формує світогляд та цінності, надає освітні послуги. Вочевидь, не викликає заперечення той факт, що реформування вищої освіти неможливе без певної трансформації, корегування й переосмислення соціальних функцій – місії університету в сучасному суспільстві. На нашу думку, суттєву допомогу у визначенні концептуальної сутнісної основи цих змін і пріоритетних напрямів розвитку інституту університетської освіти може надати звернення до творчої спадщини видатних науковців (філософів, педагогів, істориків тощо) минулого. Одним із найбільш відомих учених, науковий доробок яких містить актуальні й дотепер міркування, ідеї та рекомендації щодо місця, місії університету в суспільстві, є видатний іспанський філософ ХХ ст. Хосе Ортега-і-Гассет.

Проблема соціальних функцій або місії університету загалом і наукової спадщини Х. Ортега-і-Гассета зокрема є предметом досліджень як іноземних, так і вітчизняних науковців. Класичними роботами з цього питання є праці В. Гумбольдта [4], Дж. Ньюмена [8], Г.-Г. Гадамера [3], Ю. Хабермаса [13], К. Ясперса [15], Ж. Дерріди [5], Х.Е. Санчеса [12]. На пострадянському просторі цю проблему досліджували С. Пролєсєв [10], В. Бахрушин [2], М. Зубрицька [6], А. Аузан [1], Н. Кузьменко [7], Н. Ростіславлева [11].

Метою статті є аналіз ідей і поглядів Х. Ортега-і-Гассета щодо місії університету й розгляд можливостей використання його науково-педагогічного доробку під час сучасного реформування системи вищої освіти України.

Перш ніж перейти безпосередньо до реалізації поставленої вище мети, вважаємо за потрібне надати стисло біографічну довідку про іспанського філософа.

Хосе Ортега-і-Гассет народився 9 травня 1883 р. в м. Мадрид в сім'ї інтелігентів. Першу освіту здобув у єзуїтському коледжі. У 1904 р. закінчив Мадридський університет, захистивши при цьому докторські тези «El Milenario» («Тисячолітній»). Упродовж наступних семи років майбутній філософ навчається в німецьких університетах, зокрема в Марбурзькому, де слухає лекції відомого німецького філософа-неокантіанця Германа Когена. Після повернення із Німеччини Х. Ортега-і-Гассет розпочинає викладацьку діяльність у Мадридському університеті, де працював до 1936 р. Із початком громадянської війни в Іспанії науковець вимушено залишає країну, емігруючи до Франції, а потім до Нідерландів, Аргентини й Португалії. На Батьківщину філософ повертається у 1948 р. і стає одним із засновників Гуманітарного інституту в м. Мадрид. Протягом 1920–1930-х рр. Х. Ортега-і-Гассет був одним із лідерів інтелектуального руху в Іспанії, пе-

рекোনаним республіканцем і перебував у постійній опозиції до влади, займаючи активну громадянську позицію. Світова відомість прийшла до філософа в 1930 р. після виходу його знаменитої праці «Бунт мас». В останні роки життя Х. Ортега-і-Гассет викладав філософію історії в Гуманітарному інституті, багато їздив світом. Помер філософ 18 жовтня 1955 р. у м. Мадрид.

Основні роботи Х. Ортега-і-Гассета являють собою цикли статей, опублікованих у періодичній пресі, або курси лекцій, прочитаних перед студентами. Його головна педагогічна праця – «Місія університету», також являє собою текст лекції, прочитаної 9 жовтня 1930 р. перед студентами Мадридського університету.

На формування філософських і педагогічних поглядів Х. Ортега-і-Гассета, безумовно, сильно вплинули кілька історичних подій, які негативно позначилися на європейському суспільстві першої третини ХХ ст. загалом і іспанському суспільстві зокрема. Насамперед мова йде про поразку Іспанії в іспано-американській війні 1898 р. та загальні негативні наслідки для європейського континенту Першої світової війни 1914–1918 рр.

Філософія Х. Ортега-і-Гассета має загальну назву «раціовіталізм». У центрі його поглядів – людина, котра проходить історичне становлення. Основним філософським концептом філософії іспанця є поняття «життя». Воно є фундаментом початку розроблення науковцем проекту неklasичної раціональності. Саме ця ідея, філософська інтуїція визначають увесь контекст розмірковувань Х. Ортега-і-Гассета й характеризують сукупність проблем і понять, за допомогою яких розглядаються найбільш важливі теми інтелектуального, культурного та соціального життя, у тому числі проблема університету. Філософ виступає за радикальне звільнення людини, що, на його думку, і становить головну місію розуму. Ця фундаментальна теза має визначальне значення для нашої теми – функції або місії університету. Освіта з цієї позиції може бути представлена як процес побудови людиною за допомогою іншої людини (учителя-викладача) програми власного життя. Ключова роль у цьому процесі відводиться мисленню, основаному на досвіді нашого життєвого розуму, який повинен бути засвоєним в університеті у формі культури [9, с. 10–11].

Уже на початку своєї роботи іспанський філософ розмірковує про місце соціального інституту освіти в суспільстві й можливості запозичення досягнень іноземних шкіл. Він метафорично формулює такий принцип освіти: «Школа як природний державний інститут набагато більше залежить від суспільної атмосфери, до якої вона занурена, ніж від штучної педагогічної атмосфери в її стінах. Тільки тоді, коли тиск обох атмосфер зрівняється, школа стане гарною» [9, с. 26–27]. Тобто, вплив суспільства на стан і розвиток освіти визначається як головний чинник. Науковець застерігає, що навіть найдосконаліші освітні моделі – англійська середня освіта й німецький університет, просто перейняти неможливо, оскільки вони є тільки однією частиною цілого – країни, суспільства, котре їх створює та розвиває.

Вищу освіту, яку надає університет, Х. Ортега-і-Гассет ділить на дві складові: навчання інтелектуальних професій і наукові дослідження й підготовка майбутніх дослідників. Попри очевидний взаємозв'язок цих двох

сфер, філософ їх чітко розділяє й зауважує, що бути адвокатом, лікарем, фармацевтом або вчителем мови чи історії в середній школі – це далеко не одне й те саме, що бути юристом, фізіологом, фармацевтом, філологом чи істориком. На думку науковця, суспільство потребує великої кількості лікарів, фармацевтів і педагогів, але лише незначної кількості науковців. Науковий талант специфічний і зустрічається рідко. Філософ щиро дивується тому, що професійна освіта, можлива для всіх, і дослідницька діяльність, можлива для меншості, стали частинами одного цілого. Більше того, на думку Х. Ортеги-і-Гассета, залишається відкритим питання: чи не є вища освіта чимось більшим, аніж професіоналізацією та науковим дослідженням [9, с. 30–31]? Відповідь на це питання іспанський мислитель убачає в отриманні студентом, поширенні «загальної культури».

Повертаючись до історії університетської освіти, філософ стверджує, що класичний середньовічний університет практично не займався ані дослідженням, ані професіоналізацією, а як раз і являв собою вище згадану «загальну культуру», носієм якої були такі загальні науки, як філософія, теологія, «мистецтво». На нашу думку, варто наголосити на точці зору Х. Ортеги-і-Гассета, що будь-яка людина мусить прилаштуватися до свого часу, жити на його висоті й особливо на висоті ідей сучасності.

Культура, на думку філософа, – це життєва система ідей кожної епохи. І не важливо, що ці ідеї частково або повністю ненаукові, бо культура – не наука. Це особливість сучасної культури (нагадаємо, що іспанець писав передовсім про повоєнну епоху 20-х рр. минулого століття). На думку Х. Ортеги-і-Гассета, порівняно із середньовіччям, сучасний університет майже повністю відмовляється від викладання або передавання культури, дуже ускладнюючи професійну освіту та розширюючи дослідницьку діяльність. Мислитель стверджує, що через це виникла жорстокість, за рокові наслідки якої Європа понесла розплату (мається на увазі Перша світова війна та її наслідки). Причиною такої катастрофи є те, що англійський, французький, німецький лікарі безкультурні, у них відсутня життєва система уявлень про світ і людину, що відповідає часові. Ця середня людина – «новий варвар, який відстав від своєї епохи, архаїчний і примітивний...». Цей новий варвар, у принципі, – професіонал, котрий знає набагато більше, аніж коли-небудь до того, проте він також і набагато більше безкультурний [9, с. 33].

Головне завдання університету філософ убачає у викладанні культури або життєвих ідей сучасної епохи. Загалом для нього вища освіта – це насамперед навчання культури або передавання новому поколінню системи зрілих уявлень про світ і людину, розробленої попередніми поколіннями. Хто не володіє фізичними уявленнями, історичними та біологічними ідеями, філософською сферою, той не є культурною людиною й мало ймовірно, що така людина зможе стати гарним фахівцем. Відповідно, можна виокремити три основні функції університетської освіти: передавання культури, навчання професії і наукове дослідження.

Х. Ортега-і-Гассет зазначає, що університет повинен орієнтуватися передовсім на середню людину, середнього студента, котрого необхідно поставити через передавання культури на рівень сучасної епохи. Він відділяє педагогічну діяльність, принципи педагогіки від наукової діяльності і знання, зауважуючи, що останні мають власну структуру, відмінну від структури, метою якої є викладання знання. Ця проблема, на нашу думку, актуальна й донині, оскільки не припиняються дискусії навколо того, чим насамперед повинен бути університет – освітнім чи науковим центром, і як саме поєднати в його структурі ці два компоненти.

Фундаментальний вихідний принцип, що полягає в постанві в центр педагогічної діяльності учня, а не вчи-

теля чи знання, запропонований ще Ж.-Ж. Руссо, іспанський філософ поширює й на вищу школу: під час організації вищої освіти, проектування університету необхідно виходити зі студента, а не знання чи викладача. Університет повинен бути інституціональною проекцією студента, двома важливими характеристиками якої є, по-перше, дефіцит здатності набувати знання, по-друге, потрібність набутого знання для життя.

Відповідаючи на питання: чим повинен бути сучасний університет «насамперед», Х. Ортега-і-Гассет визначає такі вихідні твердження:

1. Університет насамперед передбачає вищу освіту, яку мусить отримати середня людина.

2. Із середньої людини насамперед необхідно зробити культурну особистість, піднявши її на рівень часу.

3. Потрібно зробити із середньої людини гарного професіонала [9, с. 45].

Отже, перша й центральна функція університету – допущення до значущих культурних галузей знання. Цими галузями знання є такі:

- фізична картина світу (фізика);
- основоположні проблеми органічного життя (біологія);
- історичний розвиток людського роду (історія);
- структура та функціонування суспільного життя (соціологія);
- план світобудови (філософія).

На нашу думку, визначені філософом основні функції університету й перелік провідних галузей знання можуть бути використані під час формулювання та практичного втілення місії сучасного університету. Чи не тут у контексті дискусій останнього часу варто шукати відповіді на питання: як саме, за допомогою яких дисциплін потрібно формувати світоглядно-культурні компетенції здобувачів вищої освіти [14]?

Продовжуючи розмірковування щодо співвідношення та поєднання науки й викладання, Х. Ортега-і-Гассет зазначає, що викладач повинен бути вченим, але це не є такою вже абсолютною необхідною умовою. Є чимало прекрасних викладачів наук, які не є дослідниками, тобто вченими. Вони чудово знають свій предмет, але знати – не означає досліджувати. Досліджувати – значить відкривати істину або, навпаки, помилку. Знати – значить просто добре розбиратися і цій істині, володіти нею, розуміти її.

На цій проблемі хотілося б заострити увагу в контексті тих змін, реформ, що переживає наразі українська вища освіта. Активізація наукової діяльності вітчизняних вишів і перетворення їх на конкурентоспроможні міжнародні дослідницькі центри, безумовно, необхідні. Але чи повинна науково-дослідна компонента обов'язково становити більшість у діяльності всіх без винятку ВНЗ, без урахування їхньої галузевої специфіки, територіального розташування тощо? Чи не призведе висока формалізованість вимог щодо здобуття й наявності наукового ступеня та вченого звання до ситуації, коли вища школа може втратити чудових високопрофесійних викладачів, які цих атрибутів не мають, але володіють високим рівнем педагогічної майстерності, добре знають свій предмет і мають значний практичний досвід? Вочевидь, вирішення цієї проблеми лежить у площині надання університетам ще більшої автономії в питаннях формування власного кадрового складу, штатного розпису та присудження наукових ступенів і вчених звань.

Говорячи як приклад про підготовку історика, філософ ставить питання: чи не є помилкою примушувати студента в університеті дарма витратити час на опанування технік і методів, необхідних для історичної науки, але не потрібних для викладача історії? Натомість, на думку іспанця, краще витратити цей час на формування у студента ясного і структурованого уявлення про загальний

предмет людської історії, для чого, власне, і призначене навчання.

Отже, Х. Ортега-і-Гассет гостро критикує університет за захоплення «сцієнтизмом» і застерігає від подібного шляху розвитку (навіть називає тогочасних людей науки «варварами, що чудово знають один предмет»), не заперечуючи при цьому ролі ВНЗ як центру наукових досліджень.

Людина, на думку іспанського філософа, не здатна жити, не реагуючи на принципові аспекти свого оточення або світу, не вибудовуючи інтелектуального тлумачення його та своєї можливої поведінки в ньому [9, с. 52].

Переконання або «ідеї» не створюються самим індивідом, він бере їх зі свого історичного оточення, зі свого часу. Ці переконання, безумовно, можуть бути різними, у тому числі застарілими. Але завжди є система життєвих ідей, котра являє собою найбільшу висоту часу, є найсучаснішою. Ця система – культура. І головним завданням університету є долучення людини до цих найсучасніших ідей – до культури. Історично важливою є необхідність повернення університету цієї його головної «просвітницької» мети.

Цікавими й оригінальними є ідеї Х. Ортега-і-Гассета щодо практичної реалізації зазначених вище засадничих тверджень. Філософ пропонує зробити ядром університету та всієї вищої освіти так званий «факультет» культури, дисциплінами якого мають стати зазначені вище предмети: фізика, біологія, історія, соціологія й філософія. Але, наприклад, це повинна бути не класична фізика, а скоріше «фізичний образ світу», або «фізика культури».

Необхідність здійснювати активний синтез і систематизацію знання з метою його викладання на «факультеті» культури сформує певний тип наукового таланту, який раніше розвивався лише випадково: інтегруючи талант. Люди, наділені таким талантом, набагато швидше стануть гарними викладачами, аніж звичайні науковці-дослідники, які іноді сприймають викладання як марнотратство робочого часу, котрий можна витрати на роботу в лабораторії чи архіві.

Узагальнюючи, Х. Ортега-і-Гассет визначає такі основні складові місії університету:

1. Під університетом варто розуміти інститут, у якому середній студент вчиться бути культурною людиною та компетентним професіоналом.

2. Університет повинен домагатися від студента тільки того, що дійсно може від нього вимагати.

3. Він не повинен дозволяти середньому студентові дарма витратити частину власного часу, уявляючи, що він стане вченим. З цією метою наукове дослідження як таке потрібно виключити із базових університетських курсів.

4. Культурні дисципліни та професійні заняття повинні мати педагогічно зважену форму (синтетичну, систематичну й цілісну), а не ту, якій надавала перевагу сама наука: вузькі проблеми, «шматки» науки, наукові дослідження.

5. Викладацький склад має визначатися не дослідницьким рангом кандидата, а його синтезуючими здібностями й педагогічним талантом.

6. Визначивши якісний і кількісний мінімум такої освіти, університет стане зіставним у своїх вимогах зі студентом [9, с. 60].

Університет, на думку філософа, відрізняється, проте є невід'ємним від науки. Університет – це в тому числі наука.

Говорячи про необхідність перетворення іспанської дійсності, відродження, важливу роль у цьому процесі Х. Ортега-і-Гассет відводив освіті. Він зазначає, що латинське слово *eductio* або *educatio* означає отримання однієї речі з іншої або покращення якоїсь речі. Під освітою філософ розуміє сукупність людських дій, спрямованих на наближення реальності до ідеалу. Він виокремлює дві

функції педагогіки як науки про освіту: перша – об'єктивне визначення ідеалу, якого потрібно досягти; друга, головна, – пошук інтелектуальних, моральних та естетичних засобів, що допоможуть зробити цей ідеал привабливим для людини, котра навчається.

Отже, погляди Х. Ортега-і-Гассета являють собою філософію освіти, що фокусується на культурному формуванні індивіда як члена соціального цілого. Філософ стверджує, що викладання полягає насамперед у тому, щоб дати студентам відчуття потреби в науці, а не вчити їх науки, котра їм не потрібна. Виходячи з цього, необхідно створювати й заохочувати такі освітні інститути, які будуть спиратися на постійну потребу пошуку відповідей на життєві питання студентів і базовими орієнтирами яких будуть свобода, демократія та сучасність.

Отже, погляди на місію університету видатного іспанського філософа Х. Хосе Ортега-і-Гассета належать до класичного доробку світової науково-педагогічної думки. Його ідея створення так званого «факультету» культури, на якому повинні викладатися базові світоглядні дисципліни, актуальна й до сьогодні, особливо зважаючи на ті складні, інтенсивні й масштабні трансформаційні процеси, що їх переживає українське суспільство і світ загалом. На нашу думку, можна погодитися з точкою зору філософа, що основне завдання, соціальна функція університету (вищої освіти) полягає не тільки в наданні професійних знань, умінь, навичок і проведених наукових досліджень, а й у формуванні та передаванні культурних цінностей сучасної епохи, закладанні світоглядних основ життєдіяльності звичайної середньої людини. Здійснюючи реформування системи вищої освіти, важливо не забувати про цю засадничу соціальну функцію університету й уникати тотального захоплення «сцієнтизмом». Суттєву допомогу на цьому нелегкому шляху може надати звернення до наукової спадщини видатних філософів і педагогів минулого.

Література

1. Аузан А. Миссия университета: взгляд экономиста / А. Аузан [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://polit.ru/article/2013/05/07/auzan/>.
2. Бахрушин В.С. Місія університетів у світі: історія та сучасність / В.С. Бахрушин [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://education-ua.org/ua/articles/167-misiya-universitetiv-u-sviti-istoriya-ta-suchasnist>.
3. Гадамер Г.-Г. Ідея Університету – вчора, сьогодні, завтра / Г.-Г. Гадамер // Ідея університету : [антологія]. – Львів : Літопис, 2002. – С. 169–184.
4. Гумбольдт В. Про внутрішню та зовнішню організацію вищих наукових закладів у Берліні / В. Гумбольдт // Ідея університету : [антологія]. – Львів : Літопис, 2002. – С. 25–33.
5. Дерріда Ж. Закон достатньої підстави: Університет очима його послідовників / Ж. Дерріда // Ідея університету : [антологія]. – Львів : Літопис, 2002. – С. 235–266.
6. Зубрицька М. Філософський дискурс ідеї університету: в складних лабіринтах пошуку істини / М. Зубрицька // Ідея університету : [антологія]. – Львів : Літопис, 2002. – С. 7–22.
7. Кузьменко Н.І. Університет як унікальний суб'єкт соціального пізнання (філософський дискурс) / Н.І. Кузьменко // Вісник НТУУ «КПІ». Серія «Філософія. Психологія. Педагогіка». – 2013. – Вип. 3. – С. 19–25.
8. Ньюмен Дж.Г. Ідея Університету / Дж.Г. Ньюмен ; пер. с англ. С.Б. Бенедиктова ; под общ. ред. М.А. Гусаковского. – Минск : БГУ, 2006. – 208 с.
9. Ортега-і-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-і-Гассет ; пер. с исп. М.Н. Голубевой ; ред. перевода А.М. Корбут ; под общ. ред. М.А. Гусаковского. – Минск : БГУ, 2005. – 104 с.

10. Пролеев С. Культурно-історичне покликання університету / С. Пролеев // *Культура. Сучасність*. – 2005. – № 11. – С. 136–142.

11. Ростиславлева Н. Рецензия гумбольдтовской модели университета / Н. Ростиславлева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://postnauka.ru/video/40889>.

12. Санчес Х.Е. Хосе Ортега-и-Гассет как педагог / Х.Е. Санчес // Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет ; пер. с исп. М.Н. Голубевой ; ред. перевода А.М. Корбут ; под общ. ред. М.А. Гусаковского. – Минск : БГУ, 2005. – С. 79–101.

13. Хабермас Ю. Идея университета / Ю. Хабермас // *Вестник высшей школы*. – 1994. – № 4. – С. 9–17.

14. Хома О. Філософія в університетах: бути чи не бути? / О. Хома [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://commons.com.ua/filosofiya-v-universytetah/#more-19113>.

15. Ясперс К. Идея университета / К. Ясперс ; пер. с нем. Т.В. Тягуновой ; ред. перевода О.Н. Шарага ; под общ. ред. М.А. Гусаковского. – Минск : БГУ, 2006. – 159 с.

Анотація

Сакало О. Є. Соціальні функції університету: за поглядами Хосе Ортеги-і-Гассета. – Стаття.

У статті аналізуються науково-педагогічні ідеї видатного іспанського філософа першої половини ХХ ст. Хосе Ортеги-і-Гассета. Розглядаються його погляди щодо соціальних функцій вищої освіти або місії університету. Як основне завдання університету визначається необхідність перетворення середнього студента на людину культурну, тобто таку, котра повністю засвоїла культурні цінності сучасної епохи і стоїть на її рівні. Підкреслюються дві функції педагогіки як науки про освіту, на думку Х. Ортеги-і-Гассета: перша – об'єктивне визначення ідеалу, якого потрібно досягти; друга, головна, – пошук інтелектуальних, моральних та естетичних засобів, що допоможуть зробити цей ідеал привабливим для людини, котра навчається. Робиться висновок про те, що погляди Х. Ортеги-і-Гассета являють собою філософію освіти, яка фокусується на культурному формуванні індивіда як члена соціального цілого.

Ключові слова: університет, вища освіта, культура, наука, викладання.

Аннотация

Сакало А. Е. Социальные функции университета: по взглядам Хосе Ортеги-и-Гассета. – Статья.

В статье анализируются научно-педагогические идеи выдающегося испанского философа Хосе Ортеги-и-Гассета. Рассматриваются его взгляды на социальные функции высшего образования или миссию университета. В качестве основного задания университета определяется необходимость превращения среднего студента в человека культурного, то есть такого, который полностью усвоил культурные ценности современной эпохи и стоит на ее уровне. Подчеркиваются две функции педагогики как науки о образовании, по мнению Х. Ортеги-и-Гассета: первая – объективное определение идеала, которого нужно достигнуть; вторая, главная, – поиск интеллектуальных, моральных и эстетических способов, которые помогут сделать этот идеал привлекательным для учащегося человека. Делается вывод о том, что взгляды Х. Ортеги-и-Гассета представляют собой философию образования, которая фокусируется на культурном формировании индивида как члена социального целого.

Ключевые слова: университет, высшее образование, культура, наука, преподавание.

Summary

Sakalo O. Ye. Social Functions of the University: José Ortega y Gasset's Views. – Article.

In the article the scientific and pedagogical ideas of José Ortega y Gasset, the famous Spanish philosopher of the first half of the 20th century, are analyzed. His views on the social functions of higher education or the mission of the university are discussed. Transforming an average student into the cultural human, i.e. such person that completely learned the cultural values of the modern era and stands on its level is determined as the main objective of the university. According to José Ortega y Gasset, there are two functions of pedagogy as a theory and practice of education: the first one is an objective determining the ideal, which you want to reach, and the second that is the main function is searching for the intellectual, moral and aesthetic features that help making this ideal attractive to human learning. The author concludes that the views of Ortega y Gasset represent a philosophy of education that focuses on the cultural formation of the individual as a member of the social whole.

Key words: university, higher education, culture, science, teaching.